

נזיר בודהיסטי בשיעור אומנויות לחימה במנזר שאולין | צילום: גטי אימג'ס

{ אדמיאל קוסמן }

המעופפים הבודהיסטים: על הקשר בין אומנויות הלחימה לשאלה הדתית

כיצד אירע שבמזרים הבודהיסטיים, אלו שהיו אמורים לרכז בתוכם את האנשים האדוקים ביותר בדת האוסרת כל צורה של הרג – דווקא שם התפתחו מרכזי הכשרת לוחמים, מהבולטים ביותר של סין? ספר חדש מנזר שאולין ואומנויות הלחימה שצמחו בו, מימי הביניים ועד ימינו

מט ראשון בכותרתו של ספר זה יגרום לרבים תמיהה: מדוע עלינו להרחיק את מבטנו לשאלות הנוגעות להיסטוריה של אנשי המזרח הרחוק, כפי שאכן עושה מחבר ספר זה, הדן במגוון שאלות הנוגעות לצמיחת אומנויות הלחימה הסיניות? – לכאורה אין אלו מענייניו של איש ביי שראל של היום; והנה, למרות זאת, עליי להודות, כי משהתמסרתי לקריאה בו, מצאתי כי בדרך משונה למדי אני פוגש בעיני רוחי תמונות ראי רבות של כמה וכמה מהרברים שעברו כמעט באותו אופן על דת אבותיי – היהדות. מתברר, אחרי הכל, שבאמת, סדנא דארעא חד הוא, והמבט על תרבויות אחרות מסייע לנו לראות את עצמנו טוב יותר בראי.

כיוון שלא ניתן להקיף בסקירה קצרה את ההיקף העצום של הדיונים שמכיל ספר מלומד זה, אתרכזו ברשימה זו בעיקר בשאלה הבאה, שהיא אחת משתי הבעיות המרכזיות שבהן דן מאיר שחר בספר זה. השאלה היא שאלה פשוטה לניסוח, אף שהתשובה עליה איננה קלה: כיצד אירע שבמזרים הבודהיסטיים בסין, אלו שהיו אמורים לרכז בתוכם את האנשים האדוקים ביותר בדת האוסרת כל צורה של הרג – דווקא שם התפתחו מרכזי הכשרת לוחמים, מהבולטים ביותר של סין?

והואיל והשאלה העקרונית הזאת, הנוגעת למפגש המזור בין האלימות ובין הדת, תורת, מוכרת לי היטב מהדתות האברהמיות שסביבנו, התופעה ששחר מביא אלינו

ממרחק הפכה עבורי תוך כרי קריאה לפתע מוכרת למדי. הנה לנו שוב דוגמה מההיסטוריה של הדתות, שבה דת – שעי קרונויה הבסיסיים הם עקרונות של שלום ואי-אלימות – מוציאה מתוכה קבוצות לוחמניות; וזאת, גם כאן כמו בדתות הקרובות לנו, בשעה שהמנהיגים הדתיים סומכים את ידיהם על "פסיקות הלכה" אלו, תוך כדי שהם מפעילים מנגנונים מסובכים ומפותלים של "תירוצים", האמורים להסביר את שלא ניתן למעשה להסביר. האם כל זה לא נשמע לנו מוכר עד לזרא מהמצוי סביבנו בדתות האברהמיות? דתות המכ" ריזות בקולי קולות על היותן דתות של שלום, אך למעשה פועלות ומפעילות את קהל חסידיהם בדיוק בכיוון ההפוך. אם עוד אפשר היה שקורא המקרא יאמר, שמשנה המנהיג רק שולח אחרים להרוג, אך אינו רוצח איש בעצמו (פרט למצרי שהכה

"איש עברי מאחיו", ראו שמות ב, יב); וקורא הברית החדשה בווראי שלא יפגוש בסצנה שבה ישו הורג אדם – לא איחר ה"תיקון הנדרש" לבוא; ומייסד הדת האברהמית השלישית, מוחמד, כבר מזדרז לצאת עם צבאו אל שדה הקרב – לפי המדרוש בקוראן עצמו – והורג רבים מה"כופרים".

והנה זווית נוספת שממנה ניתן להביט על כך: מבט קצר על מה שהתחולל מאז ישוע הגלילי קרא לתת לאויב המתקיף פך את הלחי השנייה, עד שמעריציו הגדולים – שהפכוהו אף לאל – ביצעו בשמו את מסעות הצלב הרצחניים שבהם נהרגו אלפי בני אדם תמימים וחפים מפשע, וכל זה כמוכר בשמו. ואשר לחלקנו, גם אנו לא טמנו את ידינו בצלחת; אמנם נכון, שגם אם היהדות לא הצטיינה בשפך דם, משום שלא היה בידה כוח שלטוני בגולה, הרי עדיין, מאבקים אלימים, שנאות וחר" מות מילאו את דפי ההיסטוריה של המנהיגות הרבנית, אפילו בהיותם תחת עול זרים.

והנה, עתה בא מאיר שחר ומלמדנו כי גם בבודהיזם, בדת השואפת להיות נקייה יותר מכל דת אחרת ממנגנוני אגו וכוח, גם שם אוכלת "מכפנים" אותה תולעת המרקיבה את הכוונת הטובות של מייסדיה. לאמיתו של דבר, אמרתי תוך כרי קריאה לעצמי, המסקנה המוכרחת מכך היא, שהמנגנון הכובש איננו נמצא כלל "בחוץ" אלא בתוכנו-פנימה; ואנו, בני האדם, נושאים אותו איננו גם אל המקומות שבהם נושב האוויר הצח ביותר.

איזו הצדקה יכול היה בודהיסט מסור לתת למעשי האלימות המיליטריסטיים הללו (וכנראה גם אכזריים למדי, כפי שמתרשם הקורא בספר) בשם הדת שהכריזה קבל עם על מדיניות ה"אהימסה" – שמשמעה אי-פגיעה ביצור חי כלשהו?

כאן אולי ראוי לצרף הסבר כללי קצר על עיקרון מרכזי זה של הבודהיזם (ואינני משתמש כאן במינוחים הסיניים דווקא שבהם משתמש שחר): תפיסת המוסר הבודהיסטית מבוססת למעשה על אבן פינה זו של הוראת ה"אהימסה", וזאת באופן הבא: ה"דרך האצ"י לה" הבודהיסטית נחלקת בכתבים הקדומים לשמונה נתיבים; ואלו נחלקים מצידם לש" לוש חטיבות – התנהלות מוסרית, מדיטציה נכונה וחוכמה נכונה. התביעה הראשונה מהמאמין היא לנהל חיים מוסריים (שילא), וזו כוללת בתוכה את הצו על חיי מעשה נכונים – שעקרון שמירת קדושת החיים, אהימסה, כלול בה. מצוות ה"לא תעשה" של האהימסה תובע עת אפוא במפורש מהמאמין להימנע מהרג יצורים חיים; ואכן, בריאל פוליטיק של ארצות הבודהיזם, מלמדנו שחר, הייתה באמת נטייה למעט במלחמות, ופרט לכך, מחוץ לכמה מקרים יוצא דופן רוב ה"פוסקים" הבודהיסטיים סירבו לתמוך ביציאה למלחמה. וסובנדהו, בן המאה החמישית, אף טען בתוקף כי הלכה בודהיסטית זו היא בבחינת "ייהרג ואל יעבור", וגם אם הסיורב יעלה לחייל בחייו מוטב להיהרג ולא להרוג.

ואולם, מהצד האחר, ההיסטוריה מלמדת שהמנגנונים הבודהיסטיים שימשו מקור סדיר ויציב של לוחמים עבור הקיסרים הסינים (למשל אלו של שושלת מינג), ושבהם צבא נזירי מנזר שאולין, שלו מוקדש המחקר הנוכחי, נחשב לטוב שבצבאות (שם, עמ' 135).

ואגב כך, גם התופעה המעניינת הבאה ששחר מצביע עליה, מציגה לפנינו מקבילה להסתרה ולכחש הנהוג בדתות שלנו: מתברר שמתוך המקורות הבודהיסטיים עצמם בקושי ניתן היה להבין שנוצרים בודהיסטים היו מעורבים בקרבות, אך מה שהסתירו הבודהיסטים גילו יריביהם הקונפוציאנים בקולות צהלה; ומשם ניתן להתרשם עד כמה מסיבית הייתה ההש"ת תפוח של הבודהיסטים כלוחמים עזים בצבאות הקיסריים, במיוחד בריכוזי מרידות שפרצו בקרב ההמון (עמ' 34).

כיצד, אם כן, הותרה לבסוף הרצועה, והמנגנונים – בהם שאולין – הפכו למאגר להכשרת לוחמים? מתברר שמ" קור התופעה הוא באמצעי הישרדות שכמעט נכפו בהתחלה על המנגנונים הבודהיסטיים, שקיסרי סין לא חיבבו ולא רצו בקיומם. במיוחד גבר הלחץ על המנגנונים במאה התשיעית, שבה פתח השלטון בטיהור נרחב של הבודהיזם מסי; המנ"זרים שרדו אפוא במחיר מכירת שירותיהם לקיסרים – והרי מה שהקיסר היה זקוק לו יותר מכל היה חיילים "אדוקים", צייתנים ומסורים כנוצרים אלו. מכאן החל להתפתח תהליך, שבו הקיסרים שכה העריכו את תרומת המנגנונים ליציבות של"טונם גם שילמו עבור שירות זה באדמות וברכוש – שהמנגנונים קיבלו ברצון – והרי על עושר זה הקורץ לשוודים יש גם להגן, וכך התרחב המעגל הצבאי מהישרדות בלבד להגנה על כוח ועושר כלכליים. גם עובדה אחרונה זו מזכירה לנו כיצד במקרים רבים חוברת הדת אל הכוח ואל השלטון.

יש גם להזכיר, כי לפחות כלפי חוץ (ושמא אף יותר מזה?), מוצגת לעיתים קרובות מתורת הלחימה והאימונים הקשורים בה, כמתודה שיש בה צד רוחני. שחר איננו מקדיש לכך מקום רב בספרו (הדיון על האלים והצד המאגי של הכוח איננו דיון רוחני, לפחות בעיניי) אך הרושם הראשוני שלי הוא (ואני מודה שהוא איננו מבוסס דיו, וייתכן שאני טועה) שהמדובר הוא במעין "כי" סוי" – רחוק ביותר ממה שהתכוון אליו במקור הקדום הבודהי. שחר כותב על כך: "מכיוון שאומנויות הלחימה תורגלו במנזר בודהיסטי הן לבשו גוון של דיסציפלינה דתית. החניכים... למדו כי השליטה בגוף והשליטה בתודעה חד הן. אומנויות הלחימה נתפסו אפוא ככלי לגאולה רוחנית. בוגרי תוכנית האימונים של שאולין... ניסחו הן את המאמץ הגופני הן את ההתעלות שבאה בעקבותיו במונחים של הארה בודהיסטית" (עמ' 332).

ומילה לסיום על מנזר שאולין עצמו: מנזר זה הוקם במאה החמישית, בידי נזיר יליד הודו בשם באיטואו, על הר סונג במ"ז חזו ההינאן שבסין, הר שנחשב מקודש עוד מאות שנים קודם לכן. האזור עצמו מונה כיום מאה מיליון סינים והוא מהעי"ניים ביותר שבמחוזות סין, ולכן אחת מתרומות המנזר למחוז העני היא התיירות הרבה שהוא מושך אליו; כידוע, קיבל מנזר שאולין פרסום רב בעולם כולו בעקבות סדרת הטלוויזיה 'קונג פו', שבה הגיבור (שגילם דיוויד קארדיין), הוא נזיר שאולין הפועל במערב הפרוע, כמו גם דרך סרטי 'קונג פו' של גיבורים הנראים כמעופפים, שהופקו בהונג-קונג, שבהם "כיכבה" אומ"נות הלחימה של השאולין.

**שאולין: היסטוריה, דת ואומנויות
הלחימה הסיניות // מאיר שחר**
מאגנס { 406 עמ' }

